

**ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ
และความเสมอภาคทางการศึกษาของคนพิการ
ที่เป็นผู้เรียนในสังกัด สำนักงาน กศน.¹**

ชมพูนท สังข์พิชัย²

จากการศึกษาปัญหากฎหมายเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคทางการศึกษาของคนพิการที่เป็นผู้เรียนในสังกัด สำนักงาน กศน. มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคนพิการและการได้รับสิทธิทางการศึกษาของคนพิการ ซึ่งทำให้ผู้ศึกษารับความรู้ ความเข้าใจในรากฐานของการศึกษาที่ให้เห็นว่า การศึกษาให้ความสำคัญกับคนทุกเพศ ทุกวัย แบบไม่จำกัด รวมถึงคนพิการที่ต้องได้รับการศึกษาเหมือนกับคนปกติที่มีร่างกายสมบูรณ์ ภายใต้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคที่บุคคลได้รับความคุ้มครอง และมีความเสมอภาคกัน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยอ้างอิงได้จากแนวความคิดของสิทธิเสรีภาพ หลักความเสมอภาคที่ทำให้มนุษย์มีเสรีภาพแบบไม่จำกัด เพราะมนุษย์ตามธรรมชาตินั้นมีสิทธิและเสรีภาพมากอาจจะเกิดการกระทบกระทั่งตลอดจนเกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคมได้ และเมื่อทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกัน ก็ไม่มีอำนาจในการบังคับซึ่งกันและกันหากไม่มีการลดเสรีภาพของแต่ละคนลงมา รวมถึงยังมีกฎหมายหลายฉบับที่ให้ความคุ้มครองในสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคกับคนพิการ เมื่อศึกษาจากแนวคิดทฤษฎีรวมถึงกฎหมายต่าง ๆ การศึกษาในประเทศไทยนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ คือ 1) การศึกษาในระบบ 2) การจัดการศึกษานอกระบบ และ 3) การศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงาน กศน.) สังกัดกระทรวงศึกษาธิการจึงได้ตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิทางการศึกษาของคนพิการ เพื่อให้คนพิการทุกคนได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ และเพิ่ม โอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้ โดยให้คนพิการได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและเสมอภาค รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารจัดการและการศึกษาสำหรับคนพิการ ถึงแม้ว่ารัฐจะมีการส่งเสริมและสนับสนุนทางด้านการศึกษาก็ตาม แต่อย่างไรก็ตามในความเป็นจริงยังพบว่ามีคนพิการที่ไม่มีโอกาสหรือขาดสิทธิในการได้รับการศึกษาอยู่อีกเป็นจำนวนมาก จึงทำให้ผู้ศึกษา สนใจและจำเป็นที่จะต้องศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาการ

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่องปัญหากฎหมายเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคทางการศึกษาของคนพิการที่เป็นผู้เรียนในสังกัด สำนักงาน กศน. โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ปวีตร เลิศธรรมเทวี และคณะกรรมการสอบ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีดา โชติมานนท์ และรองศาสตราจารย์ ดร.ปภาศรี บัวสวรรค์

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดกาญจนบุรี) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ได้รับสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคทางการศึกษา ปัญหาการเข้าถึงทางการศึกษาของคนพิการ รวมถึงปัญหาการจัดการศึกษาของคนพิการที่จะต้องทำการศึกษาต่อไป

จากการศึกษาทำให้ทราบว่า การได้รับการศึกษา การเข้าถึงทางการศึกษา และการจัดการศึกษาของคนพิการตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานั้น ยังมีความไม่ชัดเจนและไม่ครอบคลุมอยู่หลายประการ ซึ่งทำให้ต้องศึกษาถึงปัญหาในเรื่องการศึกษาของคนพิการ ดังต่อไปนี้

ประเด็นปัญหาประการแรก คือ ปัญหาการได้รับสิทธิทางการศึกษาของคนพิการ คือ ปัญหาการได้รับสิทธิทางการศึกษาของคนพิการ จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันสังคม โลก รวมถึงประเทศไทย ที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาสำหรับเด็กทุกคน ซึ่งเห็นได้จากนโยบายการศึกษาของรัฐบาลในแต่ละประเทศที่ได้พยายามสร้างความพร้อมทางการศึกษาให้กับประชากรทุกคนอย่างเหมาะสม และคำนึงถึงความต้องการทางการศึกษาที่มีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษสำหรับประเทศไทยก็ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาคนพิการให้ได้รับการศึกษาเหมือนกับเด็กปกติทั่วไป ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 10 ในเรื่องการจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายการจัดการศึกษา และสำหรับคนพิการต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ ตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายและมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก การสื่อสาร รวมทั้งการบริการและความช่วยเหลืออื่นใด สำหรับบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษต้องจัดด้วยรูปแบบที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าแม้จะมีกฎหมายที่ให้สิทธิแก่คนพิการที่จะได้รับการศึกษา เมื่อศึกษาแล้วพบว่า คนพิการที่ไม่มีบัตรประจำตัวคนพิการ ไม่มีสิทธิในการเข้ารับการศึกษาได้ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 มาตรา 19 ที่กำหนดให้คนพิการยื่นคำขอมีบัตรประจำตัวคนพิการต่อนายทะเบียนกลาง เพื่อเป็นการยืนยันและรองรับการได้รับสิทธิตามที่กฎหมายกำหนด กล่าวคือ หากคนพิการไม่ได้ยื่นคำขอการมีบัตรประจำตัวคนพิการสิทธิต่าง ๆ ที่พึงจะได้รับ เช่น สิทธิในการรับบริการฟื้นฟูสมรรถภาพโดยกระบวนการทางการแพทย์ สิทธิในการเข้าศึกษาตามกฎหมาย เป็นต้น ซึ่งสิทธิเหล่านี้จะขาดไปโดยปริยาย หรือทำให้ขาดโอกาสได้

ประการที่สอง ถึงแม้ว่าจะมีการออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิในการให้ได้รับการศึกษาของคนพิการไว้ ผู้ศึกษาพบว่ายังมีปัญหาที่ตามมา คือ ปัญหาการเข้าถึงทางการศึกษาของคนพิการอีกเป็นจำนวนมากที่ไม่ได้รับสิทธิและโอกาสทางการศึกษา ในที่นี้รวมถึงคนพิการที่ไม่สามารถเรียนในระบบได้อยู่ ซึ่งจะต้องเข้ามาเรียนในระบบการศึกษานอกระบบ แต่ยังไม่ทราบถึงการศึกษานอกระบบที่ถูกต้องว่าต้องดำเนินการอย่างไร เมื่อได้ศึกษาจากข้อมูลการรายงานสถานการณ์ด้านคนพิการพบว่ายังมีคนพิการที่ไม่ได้รับการศึกษาอยู่อีกเป็นจำนวนมาก ผู้ศึกษาจึงเห็นว่ายังมีความไม่ชัดเจนในเรื่องของการศึกษานอกระบบสำหรับคนพิการที่มีการดำเนินการจัดการศึกษาโดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ถึงแม้จะมีการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

พ.ศ. 2551 ขึ้นมาเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในมาตรา 5 ที่กำหนดให้ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาให้บุคคลได้รับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ โดยให้บุคคลซึ่งได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไปแล้วหรือไม่ก็ตาม มีสิทธิได้รับการศึกษาในรูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้แล้วแต่กรณี ผู้ศึกษาเห็นว่า ในพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยไม่ได้กล่าวถึงการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาให้กับคนพิการเพียงแต่กล่าวว่าเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาให้บุคคลได้รับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างทั่วถึง เมื่อพิจารณาแล้วอาจจะทำให้คนพิการที่ไม่ได้เรียนในระบบหรือคนพิการที่ไม่เคยได้เข้ารับการศึกษามาก่อนไม่ทราบถึงการที่สำนักงาน กศน. มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้กับผู้เรียนที่เป็นผู้พิการที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 รวมถึงเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ต้องใช้ในการศึกษา ยังมีข้อจำกัดจำนวนมากที่ต้องให้สถานศึกษาดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้กับคนพิการ

ประการที่สาม คือ ปัญหาการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ เป็นปัญหาที่พบเห็นมาโดยตลอด การบัญญัติกฎหมายสำหรับคนพิการ ได้มีการบัญญัติถึงการจัดการศึกษาของคนพิการไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 10 วรรค 2 และ วรรค 3 ที่บัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสาร และการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ หรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้หรือ ไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ แต่การบัญญัติกฎหมายดังกล่าวไม่ได้มีการระบุถึงประเภทของคนพิการไว้อย่างครบถ้วนตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการที่กำหนดไว้ 9 ประเภท ดังนี้

- 1) บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็น
- 2) บุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน
- 3) บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา
- 4) บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย หรือการเคลื่อนไหว หรือสุขภาพ
- 5) บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้
- 6) บุคคลที่มีความบกพร่องทางการพูดและภาษา
- 7) บุคคลที่มีความบกพร่องทางพฤติกรรม หรืออารมณ์
- 8) บุคคลออทิสติก
- 9) บุคคลพิการซ้อน

การกำหนดประเภทของคนพิการดังกล่าวจึงเกิดความไม่ชัดเจนในความหมายของคนพิการที่จะได้เข้ารับการศึกษารวมถึงทำให้คนพิการไม่เข้าใจในสิทธิทางการศึกษาที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ว่าประเภทความพิการของตนเองนั้นสามารถมีสิทธิในการเข้าศึกษาตามกฎหมายได้

หรือไม่ ซึ่งไม่สอดคล้องกับมาตรการทางกฎหมายที่รองรับการจัดการการศึกษาของคนพิการ ตามมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

จากการศึกษาค้นคว้าปัญหากฎหมายเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคทางการศึกษาของคนพิการที่เป็นผู้เรียนในสังกัด สำนักงาน กศน. ผู้ศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะ คือ

1. ปัญหาได้รับสิทธิทางการศึกษาของคนพิการ

มาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 เพื่อให้เกิดความชัดเจนมากขึ้น ควรให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในวรรคแรก โดยให้คนพิการต้องยื่นการขอมีบัตรประจำตัวเป็นการบังคับ เพื่อสิทธิต่าง ๆ ที่คนพิการได้รับและหน่วยงานของรัฐต้องทำการสำรวจคนพิการให้ครบถ้วนไม่ให้ตกหล่น ซึ่งทำให้เขาขาดสิทธิได้ โดยแก้ไขเป็น “เพื่อประโยชน์ในการได้รับสิทธิตามมาตรา 20 คนพิการ ให้คนพิการยื่นคำขอมีบัตรประจำตัวคนพิการต่อนายทะเบียนกลางหรือนายทะเบียนจังหวัด สำนักงานทะเบียนกลาง สำนักงานทะเบียนจังหวัด หรือสถานที่อื่นตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด โดยให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องทำการสำรวจคนพิการที่ยังไม่มีบัตรให้ครบถ้วน”

2. ปัญหาการเข้าถึงการศึกษาของคนพิการ

มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ควรให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในมาตรานี้ โดยเพิ่มเติมคำว่า “คนพิการ” มาตรา 5 บัญญัติว่า “เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาให้บุคคลและคนพิการได้รับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ โดยให้บุคคลซึ่งได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไปแล้วหรือไม่ก็ตามมีสิทธิได้รับการศึกษาในรูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้ แล้วแต่กรณี”

มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556 ควรให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเรื่อง “เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก หมายความว่า เครื่องมือ อุปกรณ์ ฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ หรือบริการ “ที่ใช้ในการศึกษา” สำหรับคนพิการ โดยเฉพาะ หรือที่มีการดัดแปลงหรือปรับใช้ให้ตรงกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการแต่ละบุคคล เพื่อเพิ่ม รักษา คงไว้ หรือพัฒนาความสามารถ และศักยภาพที่จะเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร การสื่อสาร รวมถึงกิจกรรมอื่นใดในชีวิตประจำวันเพื่อการดำรงชีวิตอิสระ”

3. ปัญหาการจัดการศึกษาของคนพิการ

มาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ควรให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในวรรคสอง โดยเพิ่มเติมประเภทความพิการให้สอดคล้องกับประกาศกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2552 เป็น “การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน สติปัญญา ร่างกาย การเคลื่อนไหว สุขภาพ การเรียนรู้ การพูดและภาษา พฤติกรรมหรืออารมณ์ ออทิสติกและพิการซ้อน หรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้หรือไม่ผู้ดูแลหรือค้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับ

การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ” เพื่อให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นในการจัดการศึกษาและสอดคล้องกับ
ประเภทของคณพิการตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

เอกสารอ้างอิง

หนังสือ

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. การจำกัดสิทธิและเสรีภาพ. วารสารศาลรัฐธรรมนูญ, 2544.

จุนิติกองบรรณาธิการ สำนักกฎหมาย บทบาททศวรรษความเห็นทางวิชาการ. **หลักสิทธิและเสรีภาพ
ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย : แนวความคิดและภาคปฏิบัติ**, 2554.

ณัฐกร วิทิตานนท์. **หลักรัฐธรรมนูญเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2553.

ดวง อันทะไชย. **สิทธิมนุษยชนสิทธิในการศึกษาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช
2560**.

บรรเจิด สิงคะเนติ. **หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์**

ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : วิญญูชน, 2547.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. **กฎหมายมหาชน เล่ม 3 ที่มาและนิติวิธี 3** กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2538.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. **คำอธิบายกฎหมายมหาชน เล่ม 1**. กรุงเทพฯ : วิญญูชน, 2538.

ภูริชญา วัฒนรุ่ง. **หลักกฎหมายมหาชน**. ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2545.

มานิต จุมปา. **เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่อง สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2560**.

ชุดที่ 1 และชุดที่ 2, 2560.

วรพจน์ วิสสุตพิชญ์. **สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540**. พิมพ์
ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2543.

เศรษฐวัฒน์ โชควรรกุล. **วิกานดา ชัยรัตน์. หลักเสรีภาพการชุมนุมสาธารณะในบริบทประเทศไทย**.

สถาบันพระปกเกล้า กันยายน – ธันวาคม, 2564.

สมยศ เชื้อไทย. **คำอธิบายหลักรัฐธรรมนูญทั่วไป**. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, 2535.

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. **คัมภีร์ กศน**. สำนักงานปลัดกระทรวง
ศึกษาธิการ สำนักงาน กศน.

หยุด แสงอุทัย. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประกายพรึก, 2535.

อุดม รัฐอมฤต และคณะ. **การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือใช้สิทธิเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา**

28. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2544.

อัมพร พงษ์กั้งสนานันท์. การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต, 2550.

บทความ

จักรพันธ์ พรหมฉาย. การจัดการสิทธิและสวัสดิการคนพิการตามกฎหมาย ของเทศบาลเมือง

แสนสุข จังหวัดชลบุรี. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2561.

นันทวัฒน์ บรมานันท์. รายงานผลการศึกษาวิจัย เรื่อง การให้สิทธิประชาชนฟ้องศาลรัฐธรรมนูญ กรณีการละเมิดสิทธิตามรัฐธรรมนูญ.

ปิยนุช สว่างแจ้ง. บทวิเคราะห์รัฐธรรมนูญ เรื่อง เสรีภาพทางวิชาการ.

พิชัย พีชมงคล. การปฏิรูปทางการเมืองกับรัฐธรรมนูญใหม่, ตอนที่ 2.

มณเฑียร บุญตัน. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการแห่งสหประชาชาติกับผู้ป่วย คนพิการทางจิต และผู้ดูแลในประเทศไทย.

ยุวดี วิริยางกูร. ชีวิตของคนพิการในประเทศญี่ปุ่น. วารสารอักษรศาสตร์ ปีที่ 47 ฉบับที่ 1 (2561) : 285-343.

วชิษฐ์ รัตนสุทธิกุล และสิรินทรา ขวัญสง่า. กฎหมายด้านการศึกษาและที่เกี่ยวข้อง สำนักกรรมการ 3 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. การวิเคราะห์ปัญหากฎหมายการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542. เกี่ยวกับการกระจายอำนาจทางการศึกษา , 2557.

พรเทพ เตยเจริญวรธน์ และสุนีย์ มัลลิกะมาลย์. กฎหมายต้นแบบเพื่อการคุ้มครองสิทธิคนพิการ. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, 2563.

ศุภรงค์รัตน์ สังข์สินธุ์, การเข้าถึงสิทธิของคนพิการตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พุทธศักราช 2550 ภายในเขตอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี. วารสารลวะศรี มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, 2562.

สำนักงาน กศน. ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กลุ่มเป้าหมายพิเศษ.แผนพัฒนาการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำหรับคนพิการ. ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2560 – 2564.

สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

แนวทางการพัฒนาคุณภาพเด็กพิการ สำหรับผู้ปกครองที่มารับบริการภายในศูนย์การศึกษาพิเศษ.

อภิวัฒน์ สุดสาว. คมความคิด เข้มทิศรัฐธรรมนูญ. จุลนิติ ม.ค. - ก.พ, 2554.

อิสริย์ โรจนสุทธิ. ความเสมอภาค ความคาดหวังในผลตอบแทนและความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของพนักงานบริษัทเอกชน ในกรุงเทพมหานคร.

อชิป จันทน์โรจน์. การเลือกปฏิบัติเพราะ “เหตุอันใด” ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. วารสารนิติ รัฐกิจ และสังคมศาสตร์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 1, 2563.

งานนิพนธ์

กนกวรรณ เหล่าโผน. สิทธิทางรัฐธรรมนูญของนิติบุคคลต่างประเทศ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2561. หน้า 34.

ภัทรสุดา วรสาร. สิทธิในเสรีภาพทางวิชาการ: ศึกษารัฐธรรมนูญไทยเปรียบเทียบกับ รัฐธรรมนูญต่างประเทศ. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559.

สินีนานู ศิริสวัสดิ์. การกระจายอำนาจทางการบริหารการศึกษา : ศึกษากรณีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยนครพนม. สารนิพนธ์ ตามหลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ, 2549.

เอกสารอื่นๆ

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์ [Online]. Available URL: <http://www.public-law.net/publaw/view.aspx?id=657>. หลักความเสมอภาค ,สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2564.

หนังสือบทความทางกฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา [Online]. Available URL: http://web.krisdika.go.th/activityDetail.jsp?actType=I&actCode=83&head=4&#_ftn6 : ,สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2564

พงษ์ธวัฒน์ บุญพิทักษ์ วิทยากร สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 [Online]. Available URL:

https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_parcy/ewt_dl_link.php?nid=1728 ,สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2564

รายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านคนพิการในประเทศไทย ของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ.

<https://opendata.nesdc.go.th/dataset/situation-report-on-persons-with-disabilities-in-thailand-in-the-third-quarter-of-2021> มิถุนายน 2565. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2565